

A' FELS. TS. ÉS K. KEGYELMES ENGEDE-
LEM MELLETT

A' MINDENES
GYÜLYTEMÉNY'
IX. LEVELE.

*Költ Komáromban, Szent Jakab-Havának
29-dik Napján, 1789-dik Esztend.*

Tudományos dolgok.

Az el-múltt 1788-dik Eszt. jött-ki Po-
zsonban és Kassán Fűskúti Landerer Mi-
hály' költség. és bet. *Etelka*, egy igen ritka
Magyar Kis-Afzszony, Világos Várott, Ár-
pád és Zóltán Fejedelmeink' idejekben. Ír-

I

ta

ta Dugonits András, kegyes Oskolabéli Szerzetes Pap, és a' Pétsi Tanúlmányoknak Királyi mindenességében a' Tudákosságnak Királyi Tanítója. Első Könyv. A' szerentsés dólgek. Második Könyv. A' szerentsétlen esetek. Nagyobb nyóltzad formában,

Alig tud még Magyar Nemzetünk, szebb és nyájasabban gyönyörködtető született Magyar Románt mutatni, mint T. T. Dugonits András Úr' ezen Etelkája, melly más akár-melly, még olly ki-pallérozott Nemzetek' könyveik közibe is méltán bé-illik. Első vólt jó formán a' költeményes elmének illyes munkáji közt e' Században, ama híres Ánglus Páméla, mellyet meg-szeretvén, már fok Nemzetek ólvasnak Anyai nyelveken. Azólta, fel-ébreftetvén e' féle munkára az Ánglusok által, a' Frantzok 's Németek is készítettek illyeneket. 'S úgy vélem legközelebb lévén ezek hozzánk, mind két Hazánkban esméretesekké léznek, Hallernek Usongja 's Alfrédje; Wielandnak Agathonja, 's Arany Tüköre, Sternhein Kis-Afszony történetivel egygyütt; Dufchnak Ferdiners Károlja; Meisnernek Altzibiadesse, és más ezekhez hasonlók. És ha bár mind ezek, a' magok nemekben merő remek munkák; még is tsak alig léz az illyen találmányos könyveknek bőségében egy is, mellyben több magánosságok, kedves

ré-

régifégek, 's Hazabélieket illető és haszonnal gyönyörködtető dologok találtassanak, mint Etelkában. De lehetett is T. T. D. Úrtól egy illy szép munkát várni, eléggé meg-mutatván már elébb, kivált az Ulisses' történeteinek négy forú versekben írt munkája által, mind elmebéli tehetségét, mind pedig találmányos elméje mellett, szép Magyarfágát. Mind a' két könyvnek foglalmányját jó formában maga elő-adja az Író, az első Könyv eleibe tétetett Elöl-járó beszédében.

Némellyek azt az egy hibát találják T. T. D. Úr' Etelkájában, hogy a' Magyar példa beszédekét fokasítani kívánván, helyelhelyel olyakat is hoz-elő, mellyek Nemzetünknek kissebbítésére szolgálhatnának, ha a' könyv idegen nyelvekre fordíttatnék. De a' ki gondolkodásával vizsiza-megy éppen az Árpád' idejére, 's jól meg-fontolja, melly együgyűek lehettek még akkor a' mi Eleink, sőt vitéz Fejedelmeink is, egyfersmind pedig azt is gondolóra veszi, hogy D. Úr, nem a' mostáni, hanem az akkori nyelvet, és szokások' formáját kívánta az Etelka szájába adni, ezt a' hibát is, ha valójában annak lehet azt mondani, kissebbnek találja, mint némellyek ítélnék felöle.

Méltán kívánhatja az Érd. Közönség, vajha a' T. T. Író, és más ilyen nyelvünk'

pa'llérozására, nyájas oktatásunkra, 's Közhafzonra születtetett Férjfiak, több hasonló munkákkal is gazdagítják Hazánkat; hogy a' Magyar is szép fordítási mellett, maga saját olyan találmányos, és tudós munkáit is tudja mutatni, mellyeket más idegen Nemzetek is meg-szeretvén magokévé kívánjanak tenni. Kár vólna, ha Hazánk' szép Neme meg nem ólváná Etelkát. 'S kár, hogy a' Könyv-nyomtató annyira fel-vertt árrával ne talán tán meg-gátolta annak közönfégesebb meg-szerzését, 's hafzon-vételét; mert e' két könyvnek 2 Rf. az árra.

Találmányos dolgok.

Sumatra Szigetéből — Egy Ángliai hajós Kapitány, 1500-dik Esztend. a' szélveszek által Sumatra Szigetére vettetvén, midőn a' Sziget' Tsászárához vezetett, nagy álmélkodással hallotta, hogy ott a' Szeretsenek Sz. Dávid' Zsóltárit énekelik. Élizre vévén a' Tsászár tsudálkozását, kérdezé: ha talám esméretesek vólnának é előtt te is e' Zsóltárok? A' hajós Kapitány erre meg-felelvén, arra kéri ötöt a' Tsászár, hogy a' Szeretsenekkel egygyütt ő is énekelje a' Zsóltárokat, de maga Anyai nyelvén. Mellyet meg is tselekedett, 's álmélkodással tapasztalta, a' két egymástól annyira különbö-

böző nyelveken, a' Zóltároknak némi-némű meg-egygyezések. Végre, tudakozódván a' Kapitány a' Tsászártól az eránt: hogy mimódon juthattak ők a' Zsóltárokhoz, fo-ha még nem lévén köztök Európai ember? azt vette tőle válafzúl: hogy véghetetlen időkkel ez előtt, egy hajó hozta azokat ö hozzájok Rumos (a' mostani Ormus') Szigetéről. 'S ez hajó talám Salamon Királynak az a' hajója lehetett, melly egész három ez-tendőig kereng vala; 's Rumos Szigetéből Sumátrába, melly a' kereskedésnek nevezetes helye vólt, juthatott. — Lásd ama hí-res Hollandus útzónak Dávids Jánosnak Indiai útzásának le-írását.

A' Hottentották' sok mai Keresztyének' példájik.

A' Hottentottákat mi azon ö balgatag-fzokásokért ki-nevetjük, hogy mihelyest fel-kelnek ágyokból, azonnal el-adják azt; estve pedig ofztán írnak, hogy meg nem gondolták, melly igen szükölködnek a' nélkül. — Ez nevetéses löttünk! pedig valójában sokan a' Keresztyének közt, még pedig a' kik másoknál okosabbaknak akarnak láttatni, szinte így tselekesznek. A' melly igazságokat ma világosan meg nem foghatnak, azokat meg-vetik; de minekelötte észre se vennék, már rájok szorúltak és

szükölködnek azok nélkül; 's világos és értelmes előttök az, a' mit elébb meg-vetettek.

Hálaadó nagy szívek' példája.

Köszönöm az Egeknek, úgymond ama nagy böltsességü Római Tsáfzár Márkus Aurelius, az ő Elmélkedésinek kezdetén, hogy kegyes Szüléim 's Tanítóim voltak! — Ennek a' nagy Lelkü Tsáfzárnak követője lett ditsösséges II-dik József, abban is, hogy midőn 1777-dik Eszt. Falkenstein Gróf név alatt Frantzia-Országba utazott, Lotharingiában Lünevillébe érkezvén, minekutánna nagy Eleinek Fejedelmi temetések 's sírhalmok felett egy Sz. Misét hallgatott volna, az ő elébbeni Tanítóját, a' ki őtet Ifjantan az Országok' közönséges Törvényeire (Jus publicumra) tanította, az ottan lakozó Bátor Becket, barátságosan meglátogatta. Melly igen szívesen örült ez a' tisztes Öreg Fejedelmi Tanítványjának ezen nagy Lelküfégből származott hálaadóágán, nem sokkal azután néhány for Verseiben kijelentette, mellyeknek ez az értelmek;

Gróf Falkenstein vólt itt; 's én hozzám is el-jött,
'S Mint régi Mentorát szívesen köszöntött.
Emberek' Barátja! tsak tiszteled vóltam,
Midőn Bétsben veled mint Tanítód szóltam!

Ez

Ez nem a' Tsászfár, mond egy, a' ki mellette
 Állott, de nem látott pompát körülötte;
 Más, a' ki okosabb akart annál lenni
 'S Böltsebb ítéletet *József* felől tenni,
 Monda: jó barátom, ha ötet esmérnéd,
 A' Gróf Falkensteinban a' Tsászfárt szemlé-
 néd.

*Fejedelmi le-bótsátkozás' és tudós tár-
 salkodás' példája.*

Nagy emlékezetű VI-dik Károly Tsá-
 fzar, olly igen szeretett a' Tudósokkal ba-
 rátlágos le-botsátkozással társalkodni, hogy
 tsak nem el-felejteni láttatott néha Fejedel-
 mi vólttát. — Egy Hannoverai Hortensius
 nevű Abbást, nem tsak levelezésére méltóz-
 tatott; hanem nyájaskodó Verseket is vál-
 togattak egymás közt. Hortensius egyszer
 el-betegesedvén, ilyen Verseket írt Károly
 Tsászfárnak, mellyeket a' Hannoverai Feje-
 delmi rakott szép könyves Tár-házban Hor-
 tensius' faját keze írásában olvashatni, 's a'
 mellyek a' Bétsi Felsőges Tsászfári Könyves
 Tár-házban is, a' ritkább írások közt, em-
 lékezetűl fenn tartatnak:

Carolo Caesari Augusto.

Sana mihi Medici, affirmant fore vina Tokaj;
 Sed terret parcum tam pretiosa fitis

I 4

O uti-

O utinam! ut sacris det Apollo fontibus uti,
 Des mihi dulce frui, *Carole* posse mero.
 Non feuda et titulos, non gemmas posco nec
 aurum;

Musta peto stomacho prosperiora feni.
 Protegat Hungaricas felix victoria vites,
 Foecundi calices arma, virumque canent:
 Quas tibi non tribuent laudes Auguste Ca-
 moenae,
 Si pro Pegaseis, vina refundis aquis!
 Cum mihi missa bibam, reddam Tibi verba
 Maronis:

Divisum Caesar, cum Jove nectar habet. —

Az-az:

Felsőges Károly Császárhoz.

Gyenge egézfégem', a' ki látja 's hallja,
 Hogy Tokaji borral éljek azt javálja;
 De lapos erfényem nem egygyez-meg benne,
 Mondván; hogy a' nekem drága ital lenne.
 Császár! nem kérek én rangot sem tisztféget;
 Kegyes széked' bár fok száz víjja a' végett;
 Csak Tokajit adj, hogy Pegásus' kútjából
 Ihassam, ki-kelvén e' rosfsz nyavalyából.
 A' teljes pohárnál majd azt énekelem:
 Örizd a' Magyar bort, bóldog győzedelem!
 Apolló' Húgai mint fognak vígadni,
 Hallván hogy a' Császár kéz vizért bort
 adni!!

Én

Én mihelyt kóstolom, így szóllok Virgillel:
Meg-ofztá a' Nektárt Károly Jupiterrel.

Responſio Caefaris.

Vina Tibi mitto, non inferiora Falernis,
Quae Tibi lenta ſolent, aſtra parare, mera.
Ebibe, nequaquam Regis meminiffe dolebis,
Qui Summum in toto poſſidet orbe merum.
Stambuldam propero, qua fauſto Numine,
capta,
Tum vini Graeci dolia plena dabo;
Nec Tokaiani deerit Tibi copia muſti;
Nam Te longaeue vivere Caefar amat. —

Az-az:

A' Felféges Tsáfzár' válaſzſza.

Ím küldök betsesbbet a' Falerni bornál,
Mellyet a' jó föld ſzült a' tüzes Zónánál.
Annak életéért ollykor egy keveset
Igyál, kinek forſal a' leg-jobb bor esett.
Konſtántinopolra mégyek ſietséggel,
Hogy ofztályt tehessek pogány ellenféggel;
'S Ha azt ſzerentséſen moſtan meg-vehetem,
Görög borral el-hidd pintzéd' meg-töltetem.
Töled a' Tokaj hegy' Nektárját ſem ſzánom,
Mert hogy fokáig élj, ſzíveſen kívánom!

Vitéz Vezérek' Keresztyénségeknék példái.

Midőn ama híres és kegyes Svétziai Király Guztáv Adolf, a' harmintz esztendő's háborúban, meg-szorúlt, hite tselédinek segítfégekre jött, alig hogy a' tengerről szárazra lépett, azonnal egész tábora előtt térdre esvén, alázatos Imádfágában áldotta az ISTENT, hogy az ő hadi-hajójit és egész taborát hatalmasan meg-tartotta, 's buzgó-fágosan könyörgött igyekezetének szereztsés elől-menteléért. Az ő Hadi-Tisztjei nem nézhették ezt szíves meg-indulás és könyhúllatás nélkül; mellyet a' Király észre vévén azt mondá nékik: Barátim ne sírjatok, hanem imádkozzatok igaz tisztá szí-vel; mennél több az imádfág, annál több a' győzedelem, 's a' ki szívesen imádkozik, az már felére győzedelmeskedett. A' leg-jobb Keresztyén mindenkor a' leg-jobb katoná. — Az ő leg-szívesbb kívánfága mindenkor a' vólt, mellyet gyakran élő szóval ki is jelentett: Vajha az igaz Isteni-tisztelet mellett, 's az igaz hitben halhasson-meg! Egyfzer, midőn azt a' hírt hozták néki, hogy az ellenség közelget taborához, teljes buzgó-fággal a' Szent Írásból egy részt ólvastott-el maga előtt, 's minthogy ez a' rész éppen Ésaiás Prof. 54-dik része vólt, a' 4-dik versnek

nek

nek azon szavait hallván: Ne félj, mert meg nem szégyenülz: szíves örömmel meg-üt-
között ellenséggel, és győzedelmeskedett. Egész életében az ISTENnek buzgó tiszte-
lője, 's olyan erős bizodalommal vólt ő benne, hogy az olyanokat a' kik inkább ő reá mint az ISTENre hagyták magokat, gyakran meg-pirongatta. Azt az éneket: Meg ne tsüggedj óh hív Keresztyén, annyira kedvellette, hogy az ő hadi népével gyakran maga el-éneklette, és még ama híres és véres Lützei ütközet előtt tartatott tábori Könyörgésen is el-énekeltette azt. —

Az ilyen nagy kereztényfégű Hérók' példáit követik, a' mi mostani hadi népünknek mind a' három Fő-Vezéreik is. A' Felsőleges Kóburg Hertzeg' szép Keresztyénfégének eleven oszlopa van a' Pozsoni Évangélikus német Templomban. A' mi Hazánk-
nak dísze 's bajnokja Mélt. Gróf Hadik pedig, minémű nagy lelki gondolatok közt ment-le a' Pogány ellenség' eleibe, egy ide küldött ezen fáját Magyar levele esmérte-tője.

A' Mindenható (írja a' többi közt Béts-ből 20-dik Martii 1789. a' vitéz Héró) vég-
hetetlen böltsességű, és öröktől fogva ki-
mértt útjaiban meg-foghatatlan nagy IS-
TENnek rendeléséből lett történetnek tulaj-
donítanom kelletik, hogy Felsőleges Urunk
öreg.

őrefégem által el-lankadott vállaimra olly nagy terhet tenni magában el-tökéllette, mellynek el-viselésétől az ő Maga, az egész Birodalomnak, és édes Hazánknek java és szerentséje függ. — Meg-esmérem én vólttaképpen ennek nagy vólttát; a' mellett pedig azt is, hogy nem a' testnek, hanem a' meg-győzhetetlen Seregek URának karja által kelletik a' győzedelmet reménylenünk, és ahoz az elégféges világosítást és erőt attól esedeznünk. Valámint azért egész reményfégemet ennek szent segedelmében helyheztetem, úgy egész bizodalommal megyek oda, a' hová az ISTENnek szent akaratja, és a' Felféges Fejedelemnek parantsolatja fel-költött, mondván ama nagy Sz. Hieronimussal: *Spes fortitudo mea!*

De Laudon Fő Vezér is méltó Társok ezek' nagy Keresztyéniségeknek. Felöle azt írja ama kivált az igaz Keresztyéniséget, illendőféggel betsülni 's mérfékelní tudó hallhatatlan Gellért, a' ki a' Kárlftadi ferdőkben meg-esmérkedvén Laudonnal, leg-szorosabb és szívesbb barátfágára méltóztattatott mind végig általa: Ő véle vólt nékem, egygyik első 's kedvesbb társalkodásom a' Kárlftadi ferdőkben. Az ő beszédében Ő az igazfágot és az egyenességet szereti; és soha nem hallottam mást ő tőle, hanem a' mi nékem is épületes vólt. Maga viseletében

pe-

pedig igen észre lehetett venni mindenkoron, hogy az ISTENT 's a' kegyességet szereti. 'S mennyire betsülte a' Fő-Vezér az igaz Keresztyénfégnek ezen eleven képét életében, meg-bizonyította azt holtta után is azon tisztesség-tételével, mellyhez még kevés Túdósnak lett szerentséje, az ő Hadersdorfi kedves kertjében egy ditső Maufoleumot állítván-fel Gellértnek, mellynek ellenében a' maga sír-halmat rendelte, ez élet' szép vénfégében a' sír-halomhoz közelgető Fő-Vezér.

Óh melly bódog az a' Hadi-tábor, mellynek illy nagy Lelkü Keresztyén Vezéri vagynak! 'S hogy-hogy kételkedhetnénk a' Seregek' URának fegedelmén e' mostani háborúban is. — Kivált ha a' Hadi Tisztekben, és ezeknek példájok által az egézf táborban meg-gyújtja ezen vitéz Bajnokinknak buzgólagos fáklyája, a' győzedelem' URához emelkedő szívek' lobogó kívánfágát; Az erős ISTENnel ütközünk-meg ellenféginkel.

Mária Therésia nagy emlékezetű kegyes Királynénk' emlékezete.

Nevezetes ditsőségére szolgál Édes Hazánknak más nemzetek előtt is, a' szép Mesterfégekben való azon szép nevelkedése,

se, melly már némelly remek munkákat adott Európa eleibe. Ezek közzé tartozik valójában a' háláadófágnak azon munkája, mellyel a' Haza, nagy emlékezetű kegyes Királynéjának B. Mária Theresiának emlékezetét a' késő maradékra is fenn tartani kívánta. A' hálá-adófágnak ez a' záloga egy nagy árkos réz metszésben áll, mellynél, mind szépségére, mind együgyűségére nézve, alig mutathat akármely nemzet rendezebbet. Az ő szép tudományi által díszre-tesen esméretes Sáárdi Somfics Lázár Úr ezen emlékezet' oszlopának találója; mellyet maga a' Királyi Tanácsos Báró Schilfon Ö Nagyfága le-festett; Méltóságos Báró Királyi Tanácsos Ortzi Lázló ÚR Ö Nagyfága pedig, a' Bétsi szép Mesterfégek' Akadémiájának Schmutzer Úrnak igazgatása alatt, maga költségén rézbe metstetett. Egy szép és ditső nagy Fedél-hajlék (Nische) alatt van a' meg-hóltt Tsáfzár' Királynénak por hamva' koporsója, három grádits magasságú kerék lábra állíttatva, mellynek közepe elején ezen emlékezetes Deák feljül-írás láttatik:

CASTAE. PIAE. FELICI.

CONJUGI. MATRI. PRINCIPI.

THERESIAE. MAGNAE.

Imbellis. Puella. Europam. armis. in. me.
furentem. fregi.

Ini-

Inimicum. Caesarem. Sociorum. foedere.
ferocientem. ditione. exui.

Viro. Imperium. Germaniae. Novam. Cae-
farum. domum. dedi.

Hungariam. Aeternis. vexatam. bellis.
perenni. pace, vovi.

Veteribus. Regnis. Auxii.

Themidem. Musas. revexi.

Socrus. Regum.

Filia. Conjux. Mater. Caesaris.

Hac. brevi. claudor. urna.

C I O I O C C L X X X.

Noha igen tartok attól, ne hogy ezen
kevéssel fokot mondó Deák szókat hatha-
tós Magyar ki-mondásokkal röviden elől
nem adhatom; még is, kivált a' Deákot
nem értő Szép-Nem' kedvéért, melly ezen
Gyűlyteményünket ólvassa, meg-próbálom,
következendő módon ki-tenni:

A' Szüz Házastárs'

Szerelmes Anya'

Szerentsés Fjeedelem-Afzszony'

M Á R I A T H E R É S I Á N A K

Emlékezete.

Ifjantan, a' hadakozásra való minden haj-
landóság nélkül, meg-törtem a' nagy erővel
ellenem hadakozó Európának fegyverét.

Az én ellenféget, a' Pártosinak hatalmok-
ban bizakodó Tsászárt, minden népivel egy-
be Országimból ki-hajtottam.

Fér-

Férjemnek az Ország' páltzáját; és a' Német Birodalomnak egy új Tsászári törzsököt fzerzettem.

Magyar-Országnek, állhatatos háborúfágos ínfégi után, állandó békességet készítettem.

Határit, régi el-veszett Tartományainak meg-hódításával, terjesztettem.

Az el-rezzent Músákat Thémissel Országim' kebelébe visszsa-hoztam.

'S a' ki, Királyok' Napa, Római Tsászár' Leánya, Házas-Társas, 's édes Anyja valék.

Most e' szük sír-halom fed-bé engemet.

1 7 8 0.

Ezen nevezetes feljül-írást mutató porhamu korsónak az alsó része egy ketté vágott Dóriai oszlop, mellynek bal-felén egy gráditson, egy síránkózó Afzfyonny áll, a' ki bal-kezeben a' Magyar Haza' Tzímét tartván, fejével a' jobb-kezére borúl. Az ő képe fekete fátyollal bé-fedezve van, gyászos köntösi pedig a' földre le-eresztetve függnek. Ez az Afzfyonyi-állat egy eleven rajza jó Királynéjának halálán szomorkodó Magyar nemzetünknek.

Ez előtt való Levélben, mind a' két Rejtet Szó vólt *Kalapáts*, mellyből ki-teklik, *alap, kalap, áts, lapát, laptá, kas.* 's a' t.
